

REHABILITÁCIÓ A GYAKORLATBAN – EGYÉNI FEJLESZTÉSI TERV

Szerző:

Csányi Mariann

Szerző e-mail címe:
meryenn17@gmail.com

Lektorok:

Varga Imre
Szegedi Tudományegyetem

Mező Katalin
Debreceni Egyetem

Schéder Veronika
Debreceni Egyetem

Mező Ferenc
Debreceni Egyetem

Csányi Mariann (2015): Rehabilitáció a gyakorlatban – Egyéni fejlesztési terv, *Különleges Bánásmód*, I. évf. 2015/4. szám, 77-100. DOI 10.18458/KB.2015.4.77

Absztrakt

Hogyan alkothatunk egyéni fejlesztési tervet, óratervet és fejlődési lapot? E módszertani tanulmány minta dokumentumokat mutat be és javaslatokat ad az általános ismeretek, a figyelem, a szókincs, a nyelvi rendezés, a mozgás és ritmus, a számolás és mérés, az olvasás és írás, a térbeli-, síkbeli-, és időbeli tájékozódás, a testséma, a beszéd, az analitikus és szintetikus gondolkodás, a pszichoszociális rehabilitáció, és a tanulási technikák fejlesztésére.

Kulcsszavak: rehabilitáció, habilitáció, egyéni fejlesztés, fejlesztési terv

Diszciplina: Gyógypedagógia

Abstract

REHABILITATION IN PRACTICE — INDIVIDUAL DEVELOPMENTAL PLAN MODEL

How can we create individual a development plan, a lesson plan and a development board? This methodological study shows the sample documents, and gives recommendations about development of general knowledge, attention, vocabulary, linguistic layout, movement and rhythm, counting and measurement, reading and writing, spatial, planar and time orientation, body schema, speech, analytic and synthetic thinking, psychosocial rehabilitation and learning technics.

Keywords: rehabilitation, habilitation, individual development, development plan

Discipline: special education

„Sokszor kérdezik tőlem: Nick, boldog lennél, ha lennének kezeid és lábaid? Én azt felelem nekik: - Nem hiszem, hogy a boldogság a végtagokban lenne. Ha így lenne mindenki, akinek vannak kezei és lábai boldog lenne... A boldogság forrása benned van... Abban, hogy ki vagy... És nem abban mit tudsz megtenni és mit nem...(…) Van pár dolog az életben, amit se irányítani, se megváltoztatni nem tudsz, élned kell vele. Miénk a döntés, vagy feladjuk, vagy folytatjuk tovább...(…) Érdekes dolog az élet! Egyfajta utazás.”

(Nick Vujicic)

Sajátos módon az egyéni fejlesztés egyaránt kulcsfontosságú a sérült és/vagy tehetséges gyermekek mindennapjaiban. Az egyéni fejlesztés a szociális (szociokulturális) környezetből, a kompetenciák (ismeretek, jártasságok, készségek, képességek) fejlettségéből/fejletlenségéből és az iskola világához való viszonyulásokból (attitűdök) adódó hátrányok ellensúlyozását, mérséklését és/vagy az említett tényezőkből adódó előnyök felhasználását célzó tervszerű, tudatos nevelő-oktató tevékenység. Lényeges kiemelni, hogy a fejlesztő munkát a már meglévő készségekre, képességekre építve, a gyermek önbizalmának folyamatos pozitív megerősítése mellett lehet eredményesen végezni.

Az egyéni fejlesztési tervet annak érdekében készítjük el, hogy a fejlesztés menete személyre szabottan történjen és a tanuló fejlődése szempontjából kulcsfontosságú területekre nagyobb hangsúly helyeződjön az adott időszakban (például a tanév során). Ez a pont a tehetséges és a sérült gyermekeknél egyformán fontos.

A fejlesztési terv konkrét célokat, illetve a célokhoz segítő lépéseket (mintát) fogalmaz meg, és kiemelt szerepe van benne azoknak a területeknek, amelyek a tanuló érdeklődéséhez szorosan kapcsolódnak. Fontos a készségek és a tudásszint felmérése az egyéni haladási ütem megtervezésében. A fejlesztési tervet *háromhavonta felül kell vizsgálni*, és az abban foglaltak értékelését, tapasztalatait figyelembe kell venni a következő időszak, illetve a következő tanév megtervezésénél. Az egyéni fejlesztési terv hozzáférhető a tanuló számára, illetve a vonatkozó tartalmak hozzáférhetők az adott kérdésben érintettek számára.

Az egyéni fejlesztés tervét szervesen egészíti ki egyrészt a gyermek egyéni fejlődési lapja, másrészt a fejlesztés óraterveinek tömege. A következőkben a rehabilitáció megtervezéséhez szükséges egyéni fejlesztési terv, illetve egyéni fejlődési lap, valamint (re)habilitációs óraterv iratmintáit mutatjuk be. Noha az itt közölt iratminták példák, s intézményenként, pedagógusokként ezektől igen eltérő formátumokkal is találkozhatunk a gyakorlatban, azonban e dokumentumok általános tartalmi struktúrája – tapasztalat szerint – kevésbé változatos.

Egyéni fejlesztési terv

Az 1. ábra az egyéni fejlesztési terv egy lehetséges formátumára mutat be példát. E sablon három főbb részre osztható. Az első részben kerül összefoglalásra a gyermek neve, köznevelési intézménye/osztálya, a fejlesztési ciklus és a hónap meghatározása, a fejlesztési időszak (például: tanév) pontosítása, és az egyéni fejlesztési terv kidolgozójának neve.

A második tartalmi egység körvonalazza:

- az egyéni fejlesztési terv alapját képező kiinduló állapotot és a diagnosztikus mérések eredményeit (például a szakértői véleményben előírt fejlesztési területeket). Néhány gyakori fejlesztési terület például:

1. Személyiség rendezése, általános ismeretek fejlesztése,
2. Észlelés, figyelem, emlékezet fejlesztése,
3. Szókincs fejlesztése,
4. Nyelvi rendezés,
5. Mozgás és ritmus korrekciója,
6. Számolás-mérés,
7. Olvasás-írás,
8. Térbeli tájékozódás fejlesztése,
9. Síkbeli tájékozódás fejlesztése,
10. Időbeli tájékozódás fejlesztése,

1. ábra: Egyéni fejlesztési terv iratminta (forrás: a Szerző)

EGYÉNI FEJLESZTÉSI TERV			
Tanév:		Gyermek neve:	
Készítette:		Intézmény, osztály:	
Fejlesztési ciklus:		Hónap:	
Kiinduló állapot és diagnosztikus mérése, célállapot meghatározása	Fejlesztő tevékenység módszere, eszköze	Konzultáció, tapasztalatok	
Fejlesztésre szoruló részképességek, fejlesztési területek, fejlesztési tevékenység, módszere, eszközök		Fejlesztés eredménye*	Megjegyzés, tapasztalat**
		Nem javult.	
		Részben javult.	
		Keveset javult.	
		Lényegesen javult.	
<p>*a megfelelő eredmény aláhúzendő **folyamatosan írható</p>			

11. Testséma fejlesztése,
12. Beszédfejlesztés,
13. Gondolkodás (analízis-szintézis) fejlesztése,
14. Pszichoszociális rehabilitáció fejlesztése,
15. Egyénre szabott tanulási technika elsajátítása.

De itt rögzíthetők a saját felmérések és az előző időszak egyéni fejlesztési tervének záró eredményei is. A fejlesztés hatására elérendő célállapotot is ebben a részben írhatjuk körül.

- a fejlesztő tevékenység általános módszereit (a fokozatosság elvét betartva, érdeklődés felkeltés, szemléltetés, bemutatás, tevékenykedtetés, egyéniesítés, értékelés módszereire fókuszálva), eszközeit. Ez utóbbiak közt például feltüntethetők: feladatlapok; betű-, szó-, mondatkártyák; betűs dobókocka olvasó játékok; puzzle-k; formaegyeztető és egyéb képességfejlesztőnek tekinthető játékok; lottó-játékok, dominók, játéktárgyak; labda; babzsák; mozgásfejlesztő eszközök; képeskönyvek; applikációs képek; saját készítésű feladatlapok; képversek; interaktív tábla.
- konzultációkat, tapasztalatokat. A konzultációk olyan témaköröket ölelhetnek fel például, mint: szülői értekezlet keretében a gyermek otthoni tanulásának megbeszélése; konzultáció a fejlesztő foglalkozás feladatairól, céljairól, szükséges felszerelésről; tanácsadás a gyermek speciális problémáinak családi kezelésével kapcsolatban; az első félévre kitűzött célok tisztázása; órarend egyeztetés az osztályfőnökkel; óralátogatás tapasztalatainak megvitatása; hospitálást követően (gyógy)pedagógiai tanácsadás tanárnak/szülőnek; tanmenetek megismerése és fejlesztési tervbe történő beépítése.

Az egyéni fejlesztési terv harmadik tartalmi egysége már egészen konkrétan részletezi a fejlesztésre szoruló területeket (például részképességeket), a konkrét tevékenységeket és felhasználható eszközöket, a fejlesztés eredményét (legalább a „nem javult”, „részben javult”, „keveset javult”, „lényegesen javult” stb. megjegyzések szintjén, de akár számszerűen, diagnosztikai mérések alapján is), illetve a fejlesztők megjegyzéseit, tapasztalatait (ezek a fejlesztés során vagy azt követően is írhatók). Ennek a résznek a legnagyobb kihívást jelentő feladata talán a fejlesztési területekhez rendelhető tevékenységek meghatározása lehet. E kihívás leküzdésében segíthet az alábbi (teljesség igénye nélküli) összeállítás, amiből 3 hónapra (tekintve, hogy a fejlesztési terv felülvizsgálatát háromhavonta végezzük) kiválogathatjuk a gyermek számára szükséges fejlesztési tevékenységeket:

1. Személyiség rendezését, általános ismeretek fejlesztését célzó tevékenységek lehetnek:

- Egy óra, egy napszak, egy nap, egy hét...stb., ritmusának megtervezése először közösen, majd önállóan. Például tervezzük meg közösen, mit csináljunk a következő egy órában. Tervezzük meg a holnapi napot! Tervezzük napirendet! Napló írása, rajzolása.
- Az időrend betartása, pontosságra nevelés: tevékenységek időbeni behatárolása, kezdő és végpontok meghatározása.
- Közvetlen környezet rendjének megteremtése, a rend fenntartása. A gyermek határozza meg a számára legfontosabb dolgok helyét!
- Az érdeklődés reális mederbe terelése – például megkezdett tevékenység befejezésre törekvés állandó önmegfigyeléssel, eredményekről beszámoló készítésével.
- Tevékenységét folyamatosan figyelemmel kísérjük, írásbeli terveket és beszámolókat kérünk.

- Véleményalkotás, vélemények meghallgatására és elfogadására való képesség kialakítása. Például az órák zárásaként önértékelés és egymás értékelése, a vélemények meghallgatása, érvelés, elfogadás.
  - Saját személyére, szűkebb környezetére vonatkozóan: születési dátum, szülők, nagyszülők neve, testvérek, lakcím, telefonszám, szülők foglalkozása, iskolai végzettség, keresztnév, vezetéknév fogalma, hobbi.
  - Tágabb környezetére vonatkozóan: iskola neve, címe, vele foglalkozó pedagógusok neve, tantárgyak, szakkörök, rokonság, barátok.
  - Önismereti játékokkal, mondat kiegészítésekkel, igaz-hamis állítások gyűjtésével, eldöntésével, 3-4 kulcsszó alapján nevek, fogalmak kitalálása.
2. *Észlelés, figyelem, emlékezet fejlesztéséhez javasolható tevékenységek többek között:*
A vizuális észlelés, figyelem, differenciálás fejlesztése esetében:
- „Mi változott?” és „Keresd a páriját!” játékok játéktárgyakkal, memóriakártyákkal.
  - Kakuktkojás játékok („Melyik nem illik a sorba?”, „Keresd az egyformákat!”).
  - Tárgyak (kártyák, kavicsok, pénzérmék) megfigyeltetése, azonosak csoportosítása.
  - Pontok összekötése formamásolással.
  - Labirintus játék: térben, papíron, mágnessel.
  - Tréfás képek. Nagy képen kis részlet megtalálása. Képek átmásolása rajzolással, pálcikával, logikai készlet elemeivel. Felvillantott képek, információk megfigyelése (látótér növelése). Lényeges információ kiemelése képekből. Figyelemmegosztás fejlesztése több egyidejű információ megadásával.
  - Számtáblán, számsorozatokban megadott számok, számpárok keresése változatos számformák alkalmazásával.
  - Formák elkülönítése (emlékezetből meghatározott szempont szerint dolgok felsorolása az asztalról, polcra, teremből).
  - Azonosságok, különbözőségek felismerése („Keress ugyanolyat, mint az első!”, „Figyeld meg két ábrát – egyforma vagy nem egyforma?”, „Színezd az egyformát egyforma színűre!”, „Kösd össze/jelöld az ugyanolyat!”).
  - Vizuális alak- és háttértagolás (például formák, betűk, szavak, számok, képek kiegészítése egészé, betűelemekből betűk felismerése, betűsorokból kis-/nagybetűk felismerése, betűtáblákból szavak keresése. Tárgyak tulajdonságai alapján halmazépítés. Rendezés. Halmazok összehasonlítása).
  - Alak- és formaállandóság: betűk, számok, ábrák felismerése elforgatva egymásra rajzolva, változó helyzetekben. Rész-egész viszonyok érzékelése (kép, rajz kiegészítése, mozaik játékok, puzzle). Reprodukciós gyakorlatok térben, síkban.
  - Alak-háttér megkülönböztetése („Mi bújt el?”). Adott betű, szótag, szó kikeresése mondatból, szövegből. Betűtáblán értelmes szavak keresése (megadott szempontok szerint). Szópárok összehasonlítása. Kép – helyes szóképeggyeztetés. Lépegetős figyelemfejlesztés (betűről betűre; olvasás- és írásfejlesztő feladatok).
  - Mennyiségállandóság felismerése. (Minimat készlet, színes pálcikák, színes rudak készlete, logikai készlet, Figurix, Differix segítségével). Alakkonstancia, alak- és formaállandóság (számok, ábrák felismerése elforgatva, egymásra rajzolva, változó helyzetekben).

- Játék a logikai készlet elemeivel: sorok készítése különböző szabály alapján, formamásolás minta alapján. Tulajdonságkártyák alapján adott elem kiválasztása. „Logico Piccolo: Koncetrációs gyakorlatok”.
- Figyelemmegosztás fejlesztése több egyidejű információ megadásával. Betűtáblán megadott betűk, szavak keresése.

A vizuális emlékezet fejlesztése esetében:

- Környezetünk tárgyainak felidézése.
- Memória játékok: „Mi változott meg?”.
- Gyorsasági képkereső („Mit takartam le?”, „Mit tüntettem el?”, „Mit cserélem ki?”, „Mi változott meg?”).
- Játéktárgyak, képek kirakása emlékezetből.
- Gyöngyfűzés megadott minta alapján.
- Rajzemlékezet, képelemlékezet, formaemlékezet. Formamásolás négyzethálóba.
- Szavak memorizálása, szótagok memorizálása szókérdőívekről, majd leírása.
- Számok memorizálása számkérdőívekről, majd leírása.

Vizuális szerialitás fejlesztése esetén:

- Tárgyak, képek sorozatának megjegyzése fokozatosan növekvő elemszámmal. Például „A polcon sorban a következő tárgyak voltak...”.
- Vizuális ritmus követése, utánzása, folytatása tárgyakkal, képekkel, vizuális szimbólumokkal, betűelemekkel, betűkkel: „Rakd ki sorrendben!”, „Rajzold le ugyanolyan sorrendben!” jellegű feladatok.
- „Egyforma – nem egyforma” játék értelmes szavakkal (például: „gyönyörű – gyönyörű”) és értelmetlen betűsorokkal (például: „banf – bafn”).

Akusztikus/verbális észlelés, figyelem, differenciálás fejlesztését szolgáló tevékenységek:

- Hangok, zörejek, hangszerek hangjának felismerése („Minek a hangját hallottad?”).
- Jelentés nélküli szöveg olvasása (logatomok olvasása).
- Hiányos szövegek kiegészítése („Milyen betűt felejtettek ki a szóból?”).
- Azonos szótagok, szavak keresése adott szövegben („Név-út” játék).
- Szegmentálás kialakítása: mondatokra, szavakra, szótagokra, hangokra bontás (például: „Mit mondtam robotnyelven?” játék).

Akusztikus/verbális emlékezet fejlesztésének tevékenységei lehetnek például:

- Hangok önálló ejtése, pontos visszamondása.
- Szavak visszamondása.
- Logatomok visszamondása.

Akusztikus/verbális szerialitás fejlesztésének tevékenységei lehetnek többek között:

- Ritmusképletek visszamondása.
- Hangsorozatok visszamondása.
- Szósorozatok visszamondása.
- Mondatisméltések.

3. *Szókincs fejlesztését segítő tevékenységek lehetnek:*

- Képválasztás alapján (állatok, gyümölcsök, zöldségek, ruhák, játékok, szerszámok, járművek, bútorok, virágok, foglalkozások, hangszerek, madarak, ételek, italok, háztartási gépek, evőeszközök, ünnepek, épületek stb.) főfogalom alá helyezés.
- Képi alátámasztás nélkül (kakuktkojás: „Hallgasd meg a szavakat! Melyik nem illik a többi közé? Mit jelent? Válaszd ki a megfelelő szómagyarázatot!”; okos papagáj: „Akkor ismételd meg a szót, ha annak van értelme!”; szóban szó keresése: „Hány szó található ebben a hosszú szóban: sáttortábor?” jellegű játékok).
- Hosszú és rövid értelmes szavak gyűjtése vegyesen.
- Főfogalom alá helyezés képekkel, képsorozatokkal, képválogatással, mozgásos játékokkal, analógiás mondatokkal.
- Ellentétpárok gyűjtése. Szinonimák gyűjtése. Szóasszociáció. Rokon értelmű szavak.
- Szóképzés. Szókígyó.
- Szóalkotás (például összetett szavak alkotása), szólánc összetett szavakkal.
- Oda-vissza értelmes szavak (például: „vas – sav”, „tál – lát”).
- Hasonlóan hangzó szavak (rímek találatása képi alátámasztással, képi alátámasztás nélkül).
- Mondatbővítvények, önálló mondatbővítés szavakkal, tagmondattal, hiányos mondat pótlása 1-1 szóval.
- Idegen szavak, ritkán használt, régies kifejezések értelmezése, magyarázata.
- Szógyűjtés adott témához.
- Mese/történet mondása.
- Képleírás.

4. *Nyelvi rendezéshez választható feladatok:*

- Szógyűjtés (főnevek, igék, melléknevek).
- Szinonimák és ellentétpárok keresése.
- Mondatbefejezések („Fejezd be a mondatot!”; „Bővítsd a mondatot!” – kérdőszónak megfelelően, önállóan. Piramis mondatok készítése).
- Grammatikai rendszer kiépítése. Ragok beépítése a spontán beszédbe. Összetett mondatok alkotása. Mondatbefejezések.
- Hiányzó 3. vagy 4. kép kitalálása, megfogalmazása, lerajzolása.
- Szöveg nélküli képregényhez szöveg kitalálása.
- Nyelvtani hibák keresése („Keresd a hibát! Ismételd el hibátlanul!”).
- Képekről mondatalkotás. Képolvasás.
- Képek segítségével történetalkotás.
- Történet megfogalmazása különféle „műfajokban” („Legyen a mese vége vidám!” – vagy éppen: szomorú, meghökkentő stb.).
- Eseményképről történet összeállítása.
- Egy nap/hétvége történéseinek elmondása.
- Szabadon választott téma kifejtése.

- Beszélgetés szabályainak betartása, illemszabályok megbeszélése, értelmezése, betartása.
5. *Mozgás és ritmus korrekciója érdekében alkalmazható tevékenységek lehetnek:*
- Helyváltoztató mozgások indítása, lassítása, leállítása („Lassított felvétel” játék, Szobor-játék, Érintés szobrok).
  - Zenés mozgásgyakorlatok (például lassú, egyenletes lépés a szobában, zene ritmusára, egymás érintése nélkül, számolással elősegítve...).
  - Ritmusos mozgásgyakorlatok (tanult versek ritmizálása, ritmusos kopogása).
  - Alapmozgások koordinációjának javítása.
  - Testtudat kialakítása.
  - Vesztibuláris rendszer fejlesztése.
  - A két testfél mozgásának összerendezése.
  - Egyes érzékelési területek összekapcsolására irányuló gyakorlatok.
  - Finommozgás fejlesztése.
  - Téri tájékozódás fejlesztése.
  - Nagymozgások fejlesztése: kúszás, mászás, gurulás, járás, ugrás, labdadobás és -kapás, célbadobás, lufizás állatok mozgásának utánzása, különböző statikus helyzetek és tartások felvétele utánzás alapján. Székről leugrás, lábnyomokon lépkedés, dobantás lábbal, ritmustapsolás, karlengetés.
  - Finommozgások fejlesztése: fogás-elengedés, két ujjas fogás, integetés kézfejjel, csukló forgatása, ujjak nyitása, zárása felfelé és lefelé tartott tenyérrel. Labda dobálgatása felfelé tartott tenyérrel, asztalra fektetett tenyérrel. Ujjak emelgetése felváltva, egyenként, hüvelykujjal ujjak összeérintése, „szemüveg formálása”, ujjak sétáltatása asztalon. Labda nyomkodása tenyérrel, tenyérbe illő labda megfogása, szorítása, elengedése, labda gurítása asztalon csuklóból, majd ujjakkal, labda eldobása, elkapása két kézzel levegőben. Korong pöckölése kapuba. Golyó, pálcika, kocka kirakása minta alapján. Egér használata számítógépen. Fűzés, ki-begombolás, lábujjhegyen állás/járas, mimika. Gyurmázás, tépés, csipegetés, ujjgyakorlatok mondókákkal, konstrukciós játékokkal való manipulálás, puzzle játékok összerakása, sorozatok építése színes rudakból.
6. *Számolás-mérés fejlesztésekor gyakorolható tevékenységek például:*
- Számfogalom, mennyiségfogalom kialakítása, mennyiségállandóság, globális mennyiség felismerésének fejlesztése:
- Természetes számfogalom (pozitív egész számok) kialakítása: tárgyakkal, ujjakon. Ujjkép-tárgy egyeztetése, ujjkép-tárgy-korongkép összekapcsolása - a gyerek fejlettségi szintjéhez viszonyítva.
  - Tárgyak, képek megszámlálása ujjakon, mennyiséghez számok társítása (dominó, korongok). Azonos mennyiségek kirakása azonos, különböző elemekből, halmazalkotás meghatározott elemszámmal, elemek átrendezése halmazokon belül. Különböző elemű csoportok alkotása hozzáadással és elvétellel azonos, különböző tárgyakkal.
  - Utasításra megadott számú elemek kirakása, dominó kiválasztása, megfelelő számú ujj mutatása.

- Mennyiségek összehasonlítása, különbség, egyenlőség megfogalmazása, mennyiség bontása, szabályszerűség megfigyeltetése, megfigyelése, számok egymásutánja, számsor, számsorrend, számszomszédok növekvő számkörben.

Számnevek, számjegyek differenciálása:

- A hármas asszociáció kiépítése. Számfogalom megerősítése akusztikus, taktilis, vizuális úton („Hányat tapsoltam? Hányat tettem a kezembe?”).
- Számok felismerése tárgyakon, képeken különböző térbeli elhelyezésekben.
- Számképek-számjegyek memorizálása („Hányas számú autó győzött a versenyben? Milyen szám volt a pólóra írva?”).
- Számjegyek írása, másolása diktálás után.
- Számjegyek felismerése tapintás útján.
- Számegyenes alkotása.
- Számegyenesen való tájékozódás.
- Hiányos számegyenesen a számjegyek pótlása. Számegyenes használata.
- Helyi érték meghatározása. Számok írása helyi érték meghatározása alapján.
- Számolás pénzzel.

Szövegértés fejlesztése:

- Szöveges feladatok értelmezése rajzzal, lejegyzése számokkal. Rajzokról szöveges feladatok kitalálása. Tárgyakkal manipulálva történetbe ágyazott matematikai feladatok értelmezése, visszamondása. Történetből számok kinyerése. Matematika nyelvről fordítás. Matematikai nyelvre fordítás.
- Szöveges feladatok szövegének megismétlése, értelmezése: összesen maradt fogalmának művelethez kapcsolása.
- Lényegkiemelés: a megoldás szempontjából lényeges, illetve lényegtelen elemek kiválasztása.
- Adatok kigyűjtése, értelmezése a megoldás szempontjából.
- Megoldási terv készítése, megfelelő művelet megválasztása.

Matematikai műveletvégzés fejlesztése:

- Halmazalkotás, pótlás, bontás, összeadás, kivonás, szorzás, osztás, műveletek inverzei, szöveges feladatok, vegyes feladatok.
- Igazodás a gyermek egyéni képességeihez, haladási tempójához, eddig megszerzett tudásához közelítve az osztályfoknak megfelelő szinthez.
- Elemek azonos tulajdonságok alapján rendezése (tárgyak, képek, fogalmak, számok).
- Halmazok alkotása megnevezés után. Tulajdonságok transzformációja. Felsorolással megadott halmazok folytatása. Halmazok létrehozása minta alapján. Halmazok létrehozása elemszám megváltoztatásával. Üres halmaz kialakítása. Mennyiségek leképezése. Tanult számkörben mennyiségek bontása, pótlása szemléltetéssel (rajz, kéz ujjai, korongok, pálcikák).
- Összeadás és kivonás, mint matematikai művelet értelmezése cselekedtetéssel, tárgyakkal, képekkel, rajzzal, majd elvontabb formában a stabil számfogalom kialakulása után fejben való számolással.

- Számegyenes használata számszomszédok esetében vagy összeadás és kivonás végzésének megkönnyítésére.
- Százastábla használata a műveletvégzés segítésére, az analógiás gondolkodás megerősítésére.
- 5-ös, 10-es számkör majd 10-es, 20-as átlépés, helyi értéként továbblépve és megtanítva az egyes helyi értékek átlépését.
- Analógiák használata az egyes számkörök átlépésekor, számlálás automatizálása tízesével, százasaival való számolásakor kerek tízesek majd teljes 2-4-jegyű számok esetében.
- Különböző beosztású számegyeneseken ugyanannak a számnak a bejelölése.
- Becslés, kerekítés gyakorlása különböző számkörökben.

7. *Olvasás – írás fejlesztéséhez kapcsolódó tevékenységek például:*

Betűtanítást szolgáló feladatok:

- A hármasszociáció kiépítése (beszédhang-beszédmozgás-betűalak).
- A betű optikus képének, fonetikai jellegzetességeinek megbeszélése.
- Betűtanítás sorrendje (egyénesítve!) a homogén gátlás figyelembe vételével.
- Optikus és akusztikus azonosság, különbözőség megfogalmazása, tudatosítása betűpáronként.
- Betűk, szótagok, szósorok olvasása szótípusonként.
- Mondat, történet olvasása.
- Gyakorlás olvasójátékokkal: dominó, lottó, memória.
- Betűhiány szavakban, mondatokban.
- Betűpótlás: rövid-hosszú, zöngés, zöngétlen, j-ly.
- Fölösleges betű keresése szavakban.
- Betű-, szótag-, szó-, mondat-, történet analízis/szintézis.
- Szótagolás.
- Szóalkotó játék: betűkockával 6-8 betű kiválasztás, értelmes szó alkotása.
- Szótagkereső: összekevert szótagokból szókirakás, nehezítés: fölösleges szótagok.

Betűfelismerés, összeolvasás fejlesztése:

- Hívóképek – betűkártyák egyeztetése.
- Betűvadászat betűhalmazból/betűtáblán, betűrácsból, dominó/lottójátékkal, memoriterekkel.
- Betűk olvasása.
- 2-3 betűs szótagok olvasása.
- 2-3 betűs szótagok olvasása szótagkártya-kép, szótag-szótagkártya egyeztetéssel, szótagszintézissel.
- Szavak olvasása (Olvasd! Ismételd! Értelmezd!).

Szintézis/analízis gyakoroltató feladatok az olvasás/írás során:

- Szavak olvasása szószintézissel, szó-szóképegyeztetéssel, befejezéssel, kiegészítéssel.
- Szósorok olvasása szótípusonként.
- Mondatok olvasása mondatszintézissel, kép-mondatszintézissel, mondatbefejezéssel, kiegészítésekkel.

- Történet/szöveg olvasása (történetszintézissel, befejezéssel, kiegészítéssel).
- Gyakorlás olvasójátékokkal: betűs dobókocka, dominó, lottó, memoriterek.

8. *Térbeli tájékozódás fejlesztését segítő tevékenységek lehetnek:*

- Főbb testrészek megnevezése, törzs részei, végtagok részeinek megnevezése, érintése fentről lefelé haladva.
- Oldaliság fogalma: jobb kezem, bal kezem, jobb oldalam, bal lábam, jobb lábam, jobbal megkülönböztetése kézen, saját testen. Differenciálás a saját testen, keresztezett iránygyakorlatok. (Bemutakozó játékok. Játék a mozdulatokkal. „Hol dobog a szíved?”. Fababa. Azonos oldali testrészek mutatása, mozgatása utasításra. Ellentétes oldali testrészek mutatása, mozgatása utasításra. Menetelés. Indián szökdelés. Kövesd a vezért! Tükörgyakorlatok.)
- Oldaliság kialakítása belső testélményből.
- Tájékozódás térben: viszonyfogalmak, test mozgatása megadott irányba, irányhármasság (Hová? Hol? Honnan?).
- Térbeli viszonyok megnevezése, névutók helyes használata.
- Sorolvasás tanítása. Sor eleje, sor vége (balról jobbra való haladás automatizálása). Alsó, felső, középső sor fogalma. Labirintus játék. Robotos játék. Játék a mozdulatokkal.
- Sorozatok tárgyakkal: sor eleje, sor vége, közepe. Sorolvasás, sorváltás. Sor, oszlop fogalma. Első, utolsó, középső oszlop fogalma. Csukott szemmel a teremben lévő tárgyakkal, személyeknek pontos helymeghatározása. „Mi van messzebb? Mi van lejjebb és feljebb?”. Ábrásorból a téri helyzetben oda nem illő kiválasztása. Ábrásorból az adott mintával azonos kiválasztása. Téri tollbamondás, cselekvéses feladatok. Nyitott mondatok befejezése. Szövegkiegészítés, szövegjavítás térbeli viszonyszavakkal.
- Alsó, felső, középső sor fogalma.
- Első, utolsó, középső oszlop fogalma (Sorbaállással, játéktárgyak sorba állításával, majd tárgyképekkel folytatjuk a gyakorlást. „Ki az első a sorban?”). Gyakorlás feladatlapon).
- Tájékozódás hármason vonalközben. (Ház részeinek megnevezése, utcák elnevezése táblai rajz segítségével. Saját házikóba képecskék behelyezésével. Hány utcába fér el? Tárgyképek helyének megkeresése, tárgykép behelyezése az adott helyre. A cica a padlásra költözött, az egér a pincébe).
- Tájékozódás pontrendszerben (Cselekedtetéssel. Cukorka elhelyezése az adott pontra. Virágos kerttel, méhecskékkal gyakorlás. Feladatlapon.)
- Iránygyakorlatok (Csoszogó. „Hideg-meleg-hol van?” játék, labirintus játék).

9. *Síkbeli tájékozódás fejlesztését segítő tevékenységek:*

- Tájékozódás függőleges síkban (vetített képen, táblán), vízszintes síkban (padon, fűzetben), fentről lefelé, balról jobbra, vonalközben.
- Manipulálás képekkel. Kép kiegészítése utasítás alapján, irányoknak megfelelően. Szomszédok meghatározása. „Nyíl mutatja az utat” rejtvények. Kérdés-felelet játékok eseményképről. Vicces rajzok (Miért nem valóságos?).

- Formamásolás négyzethálóban, fokozatosan növekedő pontrácsban. „Labirintusok” másolása. Csoszogó. Varázsképek irányok követésével. Rajz készítése az irányok megnevezésével négyzetrácsban.
- Oszlop, sor fogalma síkban. Torpedó formákkal, számokkal. Dátumkereső. Területfoglaló négyzetrácsban.
- Tájékozódás mátrixban. Átfordítás függőleges síkből vízszintesbe (Ábrák, ábrásor kirakás, másolása tábláról füzetbe.) Logico Maximo: Tükrözés és forgatás.

10. Időbeli tájékozódás fejlesztése:

- Idő és a természet ritmusának megfigyelése, visszaemlékezés történésekre. Az idő ritmu-sa, a természet ritmusa.
- Évszakok jellemzői, eseményei, körforgása. Évszakok társas, puzzle. Hiányos képek pótlása. Történethez évszak társítása.
- Hét napjai, eseményei. Tájékozódás egy napon belül: napszakok, napi események időtar-tama. Időpont, időköz pontosítása (mikor? mettől-meddig?), tegnap, holnap, tegnapelőtt, holnapután, hétköznap, hétvége fogalma. Hét napjai oda-vissza sorrendben.
- Hónapok körforgása, hónapok évszakok kapcsolata. Évszakok eseményei. Órabeállítás, időbecslés, időmérés.
- Dátumok, események időrendje, időtartama. Egyéni ünnepek, dátumok időrendje.
- Naptár (heti, havi, évszakot átfogó, éves) használata.
- Idő mértékei, „átváltások” (negyed, fél év, fél nap fogalma). Emberi élettartam, saját életkor tudatosítása, összehasonlítása másokéval, fiatal-idős, mint viszonyfogalmak.
- Az eltelt idő érzékeltetése, történetrendezés időrendben (képek, mondatcsíkok). Hiányos mondatok kiegészítése időfogalmakkal. Időfogalmak ellentétpárjának megkeresése.

11. Testséma kialakítása, fejlesztése során alkalmazható tevékenységek lehetnek:

- Főbb testrészek megnevezése, saját testen, társon, bábun.
- Törzs részei, végtagok (kéz, láb), érzékszervek megmutatása, megnevezése (mire használjuk?), arc részeinek megnevezése, érintése fentről lefelé haladva (kinesztéziát is bekapcsolva az érzékelésbe). „Nehéz” testrészek megmutatása, megnevezése. Testrajz. Szétvágott emberkép összeillesztése. Hiányos emberrajzok kiegészítése. Testpontok. Simogató játék. Rendőrijáték. Szobrászjáték. Méhecskés játék. Játék a lenyomatokkal. „Ez volnék én” gyakorlókönyv. Testrész mennyiség összekapcsolása. Bal, jobb oldal megta-nítása, differenciálása.

12. Beszédfejlesztés tevékenységei dióhéjban:

- Beszédkedv, kontaktus felkeltése (hangutánzás, bábozás, képeskönyv nézegetés).
- Artikulációs mozgásügyesítés (ajak- és állgyakorlatok, fúvó-pattintó gyakorlatok, nyelv-gyakorlatok).
- Ciklizálás. Ciklikus- és aciklikus sorokkal (bábozással, labdagurítással, székről leugrálás-sal, gyöngyfűzéssel, firkálással, formaazonosítással).
- Hallási diszkrimináció fejlesztése. A figyelem ráirányítása a hangok sokféleségére. Szoborjáték hangjelzésre. Környezetünk hangjai felismerése magnóról.

Szókincs fejlesztése (figyelem, emlékezet, észlelés, szerialitás fejlesztésével):

- Szókincsfejlesztés utánmondással. Tárgyak válogatása analógiás sorok kirakásával. Játék-polcon rendrakás. Adott tárgy megtalálása tapintás útján.
- Passzív szókincs fejlesztése. Tárgyak, képek közül a megfelelő kiválasztása. 1-2 tárgy vagy kép kiválasztása emlékezetből.
- Aktív szókincs fejlesztése. Azonos tárgyak szétválogatása. Analógiás sorok kirakása. Verbális emlékezet fejlesztés 2-3 kép visszakeresésével, majd önálló megnevezésével. 2-3 kép közül az egyik lefordítása, két kép helycseréje. Tapintásfejlesztés („Mi van a kendő alatt?”).
- Magmondatok kialakítása. Egyszerű mondatalkotás. Házikóból állatkák előhúzása.

13. *Gondolkodás (analízis-szintézis) fejlesztését támogató tevékenységek:*

- Puzzle játékok.
- „Keresd a kisképet a nagyképen!” feladat.
- Csoportosítás különböző tulajdonságok alapján.
- Analógiák szerint csoportok alkotása.
- Rajzos sorok folytatása szabálymegadással, szabályfelismeréssel.
- Mennyiségek leképezése.
- Hozzárendelések, egyeztetések.
- Konkrét tapasztalat elvonttá alakítása és viszont.
- Összeadás, kivonás, szorzás, osztás műveletének értelmezése.
- Képről szöveges feladat alkotása.
- Logico Piccolo: Logikai feladványok.
- Logico Maximo: Eltolás és mozgatás.

14. *Pszichoszociális rehabilitációt szolgáló tevékenységek:*

- szülőkkel együtt a napi teendők megbeszélése
- a túlzott féltés, aggodalmak miatti helyes értékrend kialakítása
- pszichológus segítségét elfogadtatni
- anyáról leválás elősegítése
- barátokkal, osztálytársakkal tanítási órán kívüli szabadidős tevékenységek elősegítése
- önálló tevékenységre biztatás
- A feldolgozott szöveg alapján az emberi természet átgondolása a helyes viselkedés megbeszélése.

15. *Egyénre szabott tanulási technika elsajátítása:*

- A gyermek személyiségét, tudását, önállóságát figyelembe véve nyújtani a megfelelő tanulástechnikai módszert.
- Feldolgozandó szöveg otthoni, az órán megbeszéltek alapján való egyedüli, kérdések alapján történő feldolgozása.
- Az IPOO-minimum program kreatív tanulási stratégiáinak gyakorlása (Mező, 2011; Mező és tsai, 2011).

A személyiség rendezésével, a testséma és a pszichoszociális készségekkel kapcsolatos fejlesztéshez Kocsis és Rosta (2006), Márkus (1994), Szászné és Varga (2005) és Mező (2015) műveiben találhatunk praktikus segítséget.

Az olyan kognitív képességek, mint az észlelés, figyelem, emlékezet, gondolkodás, kreativitás esetében Mező és Mező (2003), Dékány (2004), Tárnok (2005), Pšenáková és Mező (2010), Mező és Mező (2013), Mező K. (2015) művei lehetnek segítségünkre fejlesztési terveink megalkotásakor, valamint a Hangyácska logikai képességfejlesztő szoftvert ajánlom az Olvasók figyelmébe.

Nyelvi készségek, képességek, szókincs fejlesztése, nyelvi rendezés esetén javasolt szakirodalom például: Vannay (2005), Tölgyszéky (1995, 2003), Ismerd meg az ellentéteket című szoftver. A szűkebb értelemben vett beszédfejlesztéshez pedig Balázsné és Ammerné (2003), Balogh és tsai. (1998), Besztercei (2005), Bittera és Juhász (2014), Juhász (1999) művei lehetnek iránytadók.

Az olvasás-írás fejlesztéséhez kapaszkodókat találunk például Adorján (2008), Batáné és tsai. (1997), Csabay (2013, 2014), Kárpátné, Tasnádyné és Vajda (2003), Meixner 81994, 2013) és Tarnai (2006) műveiben, illetve olyan szoftverekben, mint: Dinamikus olvasás, Helyesírási gyakorló, Magyar helyesírás, Manó ábécé, Manó nyelvtan, Manó olvasás.

Motoros képességek fejlesztéséhez Márkus (1994); Rosta, File és Arany (2012) és Szabó (2006) írásaiban nyerhetünk ihletet.

Számolás-mérés fejlesztését szolgáló tevékenységek tervezésekor haszonnal forgathatók például az alábbi művek: Alkonyi és Rosta (1993), Bernáthné és tsai. (1996), Büchler (1995), Csonkáné (2006), Dékány és tsai. (2002), Hajdu és tsai. (2004), Kormosné és Tokai (2006), Mesterházi (1999), Rónai és tsai. (2003), Rosta és tsai. (2012), Szabó és Szabó (2001), Tálás (2006) és Villányi (1993). De a Manó matek, Fantasztikus matekváros, matek iskola jellegű szoftverek is jó szolgálatot tehetnek.

A térbeli, síkbeli, időbeli tájékozódás fejlesztéséhez javasolt szakirodalom: Jakus (2009a,b), Nagyné (1996).

Az egyénre szabott tanulási technikák fejlesztését segítő szakirodalom például: Kulcsár (2014), Mező F. (2011), Mező és tsai. (2011) és Valett (1996).

Általában véve pedig az alábbi művekben találhatunk ötleteket fejlesztési tervünkhöz: Büchler (2011), Dobosné és Bozsik (1997), Dovala (1987), Fejér (2004), Ferlingné (2009), Hegyi (2000), Kelemen (2008), Marosits (2005), Németh és S. Pintye (2006), Németiné (2003), Papp (2004), Perlai (2014), Pethő (2003), Porkolábné (2009), Presserné (2003), Rosta (2004), Sedlak és Sindelar (2005), Simonné (1998), Szakácsné (2006, 2007), Szautner (2006), Szebenyné (2006) és Székely (2014). Javasolt szoftverek továbbá: Aprófalva, Játzóház gyerekeknek, Manó kaland.

Rehabilitációs-habilitációs óraterv

Az óraterv már nagyon részletes, akár percekre lebontott időegységekben foglalja össze egy (re)habilitációs foglalkozás történéseit (2. ábra). Két főbb részre bontható. Az első részben rögzítjük a gyermek/csoport nevét, a foglalkozás helyét, a tanévet, a pedagógus nevét, az óra típusát, a főbb fejlesztendő terület(ek)et, az óra anyagát és tevékenységeit, fogalmait, a fejlesztés célját, a javasolt szakirodalmat.

A második részben foglaljuk össze, hogy mennyi időt szánunk, mire, milyen módszereket és eszközöket alkalmazunk és milyen didaktikai célokat, feladatokat szolgálunk éppen. Az 1. számú mellékletben található egy kitöltött rehabilitációs-habilitációs óraterv demonstrációképpen.

2. ábra: rehabilitációs-habilitációs óraterv sablon (forrás: a Szerző)

Gyermek neve/csoport azonosítója: ...
Foglalkozás helye: ...
Tanév: ...
Pedagógus: ...
Óra típusa: ...
Fő fejlesztendő terület: ...
Óra anyaga: ...
Tevékenységek: ...
Fogalom: ...
Fejlesztés célja: ...
Fejlesztendő területek: ...
Felhasználható irodalom: ...

Idő	Fejlesztés menete	Fejlesztendő terület	Módszerek, eszközök	Didaktikai célok, feladatok	Megj.
...	...	...	...	...	...

Egészségügyi és pedagógiai célú rehabilitáció, rehabilitáció egyéni fejlődési lap

Az egyéni fejlődési lapot foglalkozásról foglalkozásra vezetjük. Célja: a fejlesztés nyomon követhetőségének biztosítása a fejlesztésbe bevont gyermekek, szülők és szakemberek számára egyaránt (de: az egyéni fejlődési lapba történő betekintés engedélyezésének mérlegelésekor mindig szem előtt kell tartani a gyermek személyiségi jogait, s biztosítani kell a személyes adatok védelmét!).

Az egyéni fejlődési lap lényegében véve két tartalmi egységből áll (3. ábra). Az első részben a foglaljuk össze a gyermekre, fejlesztési területre, pedagógusra és időszakra vonatkozó adatokat. A második egységben közöljük a foglalkozás sorszámát, időpontját, tartalmát, módszereit, eszközeit, megjegyzéseinket. Amennyiben több szakember is be van vonva ugyanannak a gyermeknek a fejlesztésébe, s egyazon fejlődési lapot vezetik, akkor célszerű, ha minden szakember önmaga tölti ki a rá vonatkozó adatokat, s aláírásával egyrészt hitelesíti azokat, másrészt felelőséget vállal a leírtakra, s az elvégzett tevékenységekre.

3. ábra: egyéni fejlődési lap iratmintája (forrás: a Szerző)

EGYÉNI FEJLŐDÉSI LAP				
Tanév:				
Gyermek neve:				
Fejlesztési terület:				
Pedagógus neve:				
Sorszám	Időpont	A foglalkozás tartalma, módszerei, eszközei	Megjegyzés	Aláírás
...	...	...	...	...

Összefoglalás

Az egyénre szabott, differenciált fejlesztés alapja - akár rehabilitációs, akár rehabilitációs, akár tehetségfejlesztői törekvések álljanak a háttérben - ideális esetben átgondolt, megtervezett pedagógiai folyamat. E tervezést olyan dokumentumok segíthetik, mint például az egyéni fejlesztési terv, az óravázlat, illetve az egyéni fejlődési lap. Míg az előző két dokumentumot a fejlesztés előtt állítjuk elő, addig a fejlődési lap a fejlesztés során alakul.

Ne feledjük, hogy a pedagógiai folyamat megtervezése ugyanolyan lényegi része a szakszerű fejlesztő tevékenységnek, mint a fejlesztés célterületeit kitűző, s e célok elérését ellenőrző diagnosztika elvégzése (Mező és tsai, 2015a,b).

Irodalom

- Adorján K. (2008): *Gyakorlóanyag I., II., III.* Meixner műhely, Budapest.
- Alkonyi M. és Rosta K. (1993): *Számlálni kezdek. Számolásfejlesztő feladatlap-gyűjtemény.* Ictus, Szeged.
- Balázs Fige I. és Ammerné Nagymihály E. (2003): *Beszédfejlesztés és környezetismeret I.* Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.
- Balogh Zs., Becsei Józsefné, Dancsóné Kasznár M. és Sánta M. (1998): *Anyanyelvi, kommunikációs képességfejlesztés.* IPSZILON Kiadó, Békéscsaba.

- Batáné M.E., Kisné B. Zs. és Koncz A. (1997): *Értjük!? Képességorientált, hatékonyságnövelő olvasás-, írástanítás program.* Szalay Könyvkiadó, Kisújszállás.
- Bernáthné Nagy Á., Mátrai Józsefné és Tálás Józsefné (1996): *Gyakorlólapok a készségszintű számolás fejlesztéséhez. Fejlesztő munkalapok A számok világához.* Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.
- Besztercei E. (2005): *Másképp.* Logopédia Kiadó, Budapest.
- Bittera Tiborné és Juhász Á. (2014): *Én is tudok beszélni 1. Munkatankönyv.* Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.
- Büchler J. (1995): *A mennyiségfogalom fejlesztése játékos gyakorlatokkal.* FPI, Budapest.
- Büchler J. (2011): *Ötlettár.* Flaccus Kiadó, Budapest.
- Csabay K. (2013): *Lexi iskolás lesz.* Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.
- Csabay K. (2014): *Lexi.* Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.
- Csonkáné Polgárdi V. (2006): *Számolás 1., 2.* Logopédia Kiadó, Budapest.
- Dékány J. (2004): *Mit gondolsz? 1. Összefüggések, 2. Analógia, 3. Összehasonlítás.* Logopédia Kiadó, Budapest.
- Dékány J., Cortívo E., Darvas Istvánné és Egri K. (2002): *Kép és szöveggyűjtemény számolni tanuló gyerekeknek I., II.* Logopédia Kiadó, Budapest.
- Dobosné Bányai V. és Bozsik R. (1997): *Óvodából iskolába, felkészítő füzet 5-7 éveseknek, az óvodák iskolára előkészítő csoportjai számára.* Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.
- Dovala M. (1987): *Nyitogató.* Tankönyvkiadó Vállalat, Budapest.
- Fejér Zs. (2004): *Csoszogó – Képességfejlesztő Munkafüzet. Mozaik Kiadó, Szeged. Fejlesztőlapok I. Feladatlapok az értelmileg akadályozottak számára.* Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest 1998.
- Ferlingné Csányi E. (2009): *Játsszunk együtt.* Krasznár és Fiai Kkt, Budapest.
- Hajdu S., Novák Lászlóné és Scherlein M. (2004): *Furfangos fejtörő – Matematika 1-2. feladatgyűjtemény.* Műszaki Könyvkiadó, Budapest .
- Hegy I. (2000): *Fejldési lépcsőfokok az óvodáskorban.* Okker Kiadó, Budapest.
- Jakus J. (2009a): *Téri tájékozódás Irányok.* Fimota Központ, Budapest.
- Jakus J. (2009b): *Téri tájékozódás Pontrácsok;* Fimota Központ, Budapest.
- Juhász Á. (szerk)(1999): *Logopédiai vizsgálatok kézikönyve.* Új Múza Kiadó, Budapest.
- Kárpátiné, Tasnádyné és Vajda (2003): *Betűről betűre Olvasásfejlesztő füzetek.* Krónika Nova Kiadó, Budapest.
- Kelemen L. (szerk.) (2008) : *Képességmérés az óvodában.* Poliforma Kft, Hajdúböszörmény.
- Kocsis Lászlóné és Rosta K. (2006): *Ez volnék én?* Logopédia Kiadó, Budapest.
- Kormosné Kovács T. és Tokai Cs. T. (2006): *Én is tudok számolni! – Feladatlap-gyűjtemény 1.2. 3. Számolásgyenge, dyscalculiás gyermekek részére.* Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.
- Kulcsár Mihályné (2014): *A tanulás öröm is lehet!* Neuro-Logo-Ped Kft, Bicske.
- Márkus E. (1994): *Képességfejlesztő eszközök a súlyosan és halmozottan sérült mozgásfogyatékos gyermekek gyógypedagógiai nevelésében.* ELTE, Budapest.
- Marosits Istvánné (2005): *Tudod-e?;* Logopédia Kiadó, Budapest.
- Meixner I. (1994): *Írólapok.* Tanszer-Tár, Budapest.
- Meixner I. (2013): *Én is tudok olvasni.* Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.
- Mező F. (2011): *Tanulás: diagnosztika és fejlesztés az IPOO-modell alapján.* K+F Stúdió Kft., Debrecen.
- Mező F. (2015): *Kreatív kapcsolatalakítási stratégiák.* K+F Stúdió Kft., Debrecen.

- Mező Ferenc, Máth János, Abari Kálmán és Mező Katalin (2015a): Fejlesztőprogramok egymintás, kritériumorientált hatásvizsgálatának matematikai statisztikai háttere. *Különleges Bánásmód*, I. évf. 2015/3. szám, 69-78. DOI 10.18458/KB.2015.3.69
- Mező F., Máth J., Abari K. és Mező K. (2015b): Fejlesztőprogramok önkontrollos hatásvizsgálatának matematikai statisztikai háttere. *Különleges Bánásmód*, I. évf. 2015/4. szám, 65-75. DOI 10.18458/KB.2015.4.65
- Mező F. és Mező K. (2003): *Kreatív és iskolába jár!* Tehetségvadász Stúdió – Kocka Kör Tehetőséggyondozó Kulturális Egyesület, Debrecen.
- Mező F. és Mező K. (szerk.)(2013): *Képességfejlesztés – elmélet és példatár*. Debreceni Egyetemi Kiadó. Debrecen.
- Mező F., Mező K. és Mező L. D. (2011): *Tanulógép. Tanulás módszertani javaslatok*. K+F Stúdió Kft. Debrecen.
- Mező K. (2015): *Kreativitás és élménypedagógia*. Kocka Kör, Debrecen.
- Mesterházi Zs. (1999): *Diszkalkuliáról pedagógusoknak*. ELTE, Budapest.
- Nagyné Réz I. (1996): *Téri tájékozódás fejlesztő program*. ELTE BGGYFK, Budapest.
- Németh E. és S. Pintye M. (2006): *Mozdul a szó*. Logopédia Kiadó, Budapest.
- Németiné Borbás A. (szerk.)(2003): *Játékosan... Játékgyűjtemény a részképességek fejlesztéséhez*. Eu-Synergon Kft, Vác.
- Papp L. (szerk.) (2004): *Képességfejlesztés, képességmérés az óvodában*. Didakt Kiadó, Debrecen.
- Perlai Rezsőné (2014): *Az óvodáskor fejlesztőjétekei*. Flaccus Kiadó, Budapest.
- Pethő M. (szerk.)(2003): *Játssz velem!* Ec-Pec Alapítvány, Budapest.
- Porkolábné Balogh K. (szerk.) (2009): *Komplex prevenció óvodai program (Kudarcc nélkül az iskolában)*. Trefort Kiadó, Békéscsaba.
- Presserné Vér K. (2003): *Játékos suliváró*. Dinasztia Tankönyvkiadó, Budapest.
- Pšénáková, I. és Mező, F. (Szerk.)(2010): *Képességfejlesztés digitális tananyaggal*. Kocka Kör, Debrecen.
- Rónai J., Soltész B.I. és Velkeyné G. Zs. (2003): *A számolás mérés előkészítése*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.
- Rosta K. (szerk.)(2004): *Taníts meg engem!* Logopédia Kiadó, Budapest.
- Rosta K. és Kocsis Lászlóné (2006): *Ez volnék én?* Logopédia Kiadó, Budapest.
- Rosta K., Egri K. és File E. (2012): *Színezd ki és számold te is!* Göncöl Kiadó, Budapest.
- Rosta K., File E. és Arany (2012): *Színezd ki és rajzold te is!* Göncöl Kiadó, Budapest.
- Sedlak, F. és Sindelar, B. (2005): *„De jó, már én is tudom!”* ELTE BGGYFK, Budapest.
- Simonné Zachár A. (1998): *Iskolába készülök*. Mokka, Pápa.
- Szabó B. (2006): *Mozdulj rá!* Logopédia Kiadó, Budapest.
- Szabó O. és Szabó I. (2001): *Számról számra. Matematikai munkafüzet nehezen számoló gyerekeknek*. VMPI, Szombathely.
- Szakácsné Kupeczki É. (2006): *Kukucskáló*. Pannon Literatúra Kft, Kisújszállás.
- Szakácsné Kupeczki É. (2007): *Lánc, lánc, lánc*. Szalay Könyvkiadó, Kisújszállás.
- Szászné, Varga K. (2005): *Segítőkézség*. Ec-Pec Alapítvány, Budapest.
- Szautner Jánosné Szigeti G. (2006): *Nebuló 1., 2., 3., 4.* Marketing Műhely Kft, Szolnok.
- Szebenyiné Nagy É. (2006): *Böngésző*. Logopédia Kiadó, Budapest.
- Székely Balázné (2014): *Részképességek I. II.* Műszaki Könyvkiadó, Budapest.
- Tálas Józsefné (2006): *Számolás 1., 2., 3. 4.* Logopédia Kiadó, Budapest.
- Tarnai K. (2006): *Betűsuli 1., 2.* Logopédia Kiadó, Budapest.

- Tárnok G. (2005): *Pontról pontra pontosan*. Logopédia Kiadó, Budapest.
- Tölgyszéky Papp Gyuláné (1995): *Képességfejlesztő technikák és eljárások az anyanyelv tanításában*; ELTE BGGYFK, Budapest.
- Tölgyszéky Papp Gyuláné (szerk.)(2003): *A tanulási nehézségek kezelése – Kézikönyv a rehabilitációs programcsomag használatához*. Logopédia Kiadó, Budapest.
- Valett, R. E. (1996): *A tanulási zavarok terápiája*. BGGYFK, Budapest.
- Vannay Aladárné (2005): *Szórejtvő szófejtvő*. Logopédia Kiadó, Budapest.
- Villányi Györgyné (1993): *Játék a matematika?* Tárogató Kiadó, Budapest.

CD ROM – Szoftver:

- Aprófalva. Játékos oktatóprogram 4-8 éves gyerekeknek*. Bp. Unit, 2000. 1 CD-ROM
- Dinamikus olvasás. Számítógépes olvasásfejlesztő Windows környezetben*. Bp. AKG, 1996. 1 floppy
- Fantasztikus matekváros*. Bp. Automex, 2000. 1 CD-ROM
- Hangyácska és a Logikai készlet 1. Játékos oktatóprogram óvodásoknak*. Baja. Profi-Media Kft., 2002. 1 CD-ROM
- Helyesírási gyakorló szoftver 1440 szóval 1-4. osztályosoknak*. Bp. Marconi, 1998. 1 floppy
- Ismerd meg az ellentéteket*. Bp. Woodstone Interactive, 2000. 1 CD-ROM
- Játzóház gyerekeknek*. Bp. Cyberstone, 1998. 1 CD-ROM
- Magyar helyesírás. Gyakorló szoftver haladóknak, felsősöknek és nagyobbaknak*. Bp. Marconi, 1998. 1 floppy
- Manó ábécé. Játékos oktatóprogram 5-8 éves gyerekeknek*. Baja. Profi-Media Kft., 1999. 1 CD-ROM
- Manó kaland. Játékos oktatóprogram 5-9 éves gyerekeknek*. Baja. Profi-Media Kft., 2002. 1 CD-ROM
- Manó matek 1-4. Játékos oktatóprogram 5-12 éves gyerekeknek*. Baja. Profi-Media Kft., 1998-2003. 4 CD-ROM
- Manó nyelvtan. Játékos oktatóprogram 7-10 éves gyerekeknek*. Baja. Profi-Media Kft., 2004. 1 CD-ROM
- Manó olvasás. Játékos oktatóprogram 5-8 éves gyerekeknek*. Baja. Profi-Media Kft., 1999. 1 CD-ROM
- Manófalva. Matematika*. Bp. Nemzeti Tankvk., 1997. 1 CD-ROM
- Matek iskola. Számolj velünk. Matematika oktató program 5-8 éves gyerekeknek*. Bp. Woodstone Interactive, 2000. 2 CD-ROM

1. melléklet

Rehabilitációs - habilitációs óratervezet

Foglalkozás helye: EGYMI Intézmény

Tanév: 2015/2016 tanév

Pedagógus: Csányi Mariann - gyógypedagógus

Óra típusa: Gyógypedagógiai rehabilitáció - habilitáció

Fő fejlesztendő terület: Számolás – mérés fejlesztése

Óra anyaga: Számfogalom megerősítése bontással, mennyiségek. Mennyiségállandóság.

Tevékenységek: Lépések betartásával, szemléltetéssel - a számfogalom rögzítése.

Fogalom: Bontás.

Fejlesztés célja: A mennyiség, a számkép és a számjegyek összehasonlítása – számfogalom biztos használata.

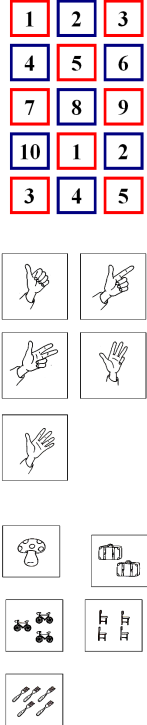
Fejlesztendő területek:

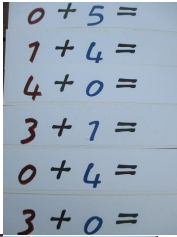
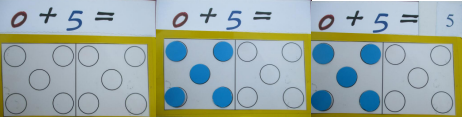
- Emlékezet fejlesztése
- Figyelem-koncentráció fejlesztése
- Finommotoros fejlesztés
- Matematikai gondolkodás fejlesztése
- Matematikai nyelvezet gyakorlása
- Matematikai relációk gyakorlása
- Mennyiség (ujjkép) és számkép egyeztetésének gyakorlása
- Mondatalkotás gyakorlása
- Önbizalom fejlesztése, motiválás
- Összeadás-kivonás gyakorlása tízes számkörben
- Páros és páratlan számok gyakorlása
- Szám- és mennyiségképek egyeztetése
- Számok gyakorlása 1-10-ig
- Számok sorrendiségének gyakorlása
- Számszomszédok felismerésének gyakorlása
- Szerialitás fejlesztése

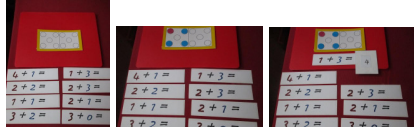
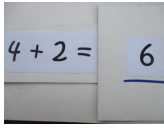

Felhasználható irodalom:

- Csonkáné Polgárdi Veronika: Számolás 1.; 2. Logopédia Kiadó 2006.
- Hajdu Sándor_Novák Lászlóné-Scherlein Márta: Furfangos fejtörő – Matematika 1-2. feladatgyűjtemény. Műszaki Könyvkiadó 2004.
- Kormosné Kovács Tünde – Tokai Csilla Tünde: Én is tudok számolni! – Feladatlap-gyűjtemény 1.2. Nemzeti TK 2006.
- Rónai Judit – Soltészné B.I. – Velkeyné G. Zs.: A számolás mérés előkészítése. Nemzeti TK 2003.
- Rosta Katalin-Egri Katalin-File Edit: Színezd ki és számolj te is! Logopédia Kiadó 2012.
- Tálás Józsefné: Számolás 1., 2. Logopédia Kiadó 2006.
- Tölgyszéky Papp Gyuláné szerk.: A tanulási nehézségek kezelése – Kézikönyv a habilitációs programcsomag használatához. Logopédia Kiadó 2003.

Idő	Fejlesztés menete	Fejlesztendő terület	Módszerek, eszközök	Didaktikai célok, feladatok	Megj.
1. 3'	Bevezetés: Most pedig LOTTÓZNI fogunk! Adok neked 5 korongot, mind az ötöt el kell használni, mert csak akkor nyersz, ha 5 találatod van! A feladat az, hogy mondok egy számot 1 – 5-ig, a szelvényen 5 olyan mező van, ami a számhoz kapcsolódik, keresd meg, ha megtaláltad tedd rá a korongot!	Szám – ujjkép – mennyiség felismerése. Analízis – szintézis. Figyelem – koncentráció fejlesztése. Rész – egész viszony értelmezése.	Cselekedtetés. „LOTTÓ” tábla 5 korong. Cél: ha nyersz, az	Szám – ujjkép – mennyiség egyeztetése, felismerése játékosan. A keresés lényege a játék: kitudunk egy utazási célt... és ha 5 találat	

	<p>Indulhat a játék? Itt a „szelvény”:</p> 	<p>Síkbeli tájékozódás. Vizuális észlelés.</p>	<p>óra végén elutazunk valahova!</p>	<p>van... már utazunk is!</p> <p>Számanként ellenőrzés, javítás.</p> <p>Kép: Saját készítésű feladatlap</p>
<p>2. 12'</p>	<p>Hoztam neked képeket! Számold meg, melyik képen mennyi van és tedd mellé a számképet!</p> <p>Ellenőrzés!</p> <p>Most elveszem a képeket, itt maradtak a számképek. Tedd a megfelelő számkép mellé az ujjképet!</p> <p>Ellenőrzés!</p> <p>Most az ujjképeket is elveszem. Csak a számok maradtak, de összekeveredtek. Rakd őket sorba!</p> <p>1 2 3 4 5 6 7 8 9 10</p> <p>Melyik számnak hol a helye?</p> <p>Ellenőrzés!</p> <p>Visszaadom neked a számképeket! Tedd a megfelelő szám mellé!</p> <p>Ellenőrzés!</p> <p>A képeket is visszaadom! Tedd a szám és a számkép mellé a megfelelő képet!</p> <p>Ellenőrzés!</p> <p>Mutasd az ujjadon azt a számot, amennyit koppantok! (6) Hol van az a szám, mutasd meg!</p> <p>Mutasd az ujjadon azt a számot, amennyit tapsolok! (4) Hol van az a szám, mutasd meg!</p> <p>Mutasd az ujjadon azt a számot, amennyit dobbantok! (7) Hol van az a szám, mutasd meg!</p> <p>Mutasd az ujjadon azt a számot, amennyit csettintek! (5) Hol van az a szám, mutasd meg!</p> <p>Fő rész:</p>			<p>Számlálás, egyeztetés mennyiség – számképpel; számképek - ujjképpel. Biztosan tudja a számok helyét a számsorban!</p> <p>Inverz gondolkodás fejlesztése, az előző cselekvéssor megfordítása! Számok egyeztetése – ujjképpel és mennyiségekkel</p> <p>Számok egymás közötti kapcsolata – számfogalom biztos tudása.</p> <p>Forrás: saját készítésű, szerkesztésű számok, mennyiség képek, ujjképek.</p> <p>Hallási figyelem összekapcsolása a számfogalom megerősítésével</p> <p><i>Hallom – látom – csinálom = TUDOM!</i></p>

<p>3. 15'</p>	<p>A.) Most pedig a számokkal fogunk műveleteket végezni!</p> <p>A: Adok neked kártyákat, amin műveletek vannak. 5' A műveleti kártya segít neked, hisz a számok színesek és a számházba ebben a sorrendben kell tenni a korongokat!</p> <p>Nézd meg, az első szám piros, a második szám kék. A számházat fogjuk használni korongokkal és a művelet elvégzése után a megfelelő kártyát kell mellé tenni!</p> $1 + 1 =$ $2 + 1 =$ $3 + 2 =$ <p>Ha odadtetted a számkártyát, onnan tudom, hogy készen vagy - ellenőrizzük, ha kell javítjuk és utána adom a következő kártyát!</p>	<p>Matematikai műveletvégzés a gyermek egyéni képességeihez mérten, - a művelet sorrendjének színnel való megsegítése.</p> <p>Tevékenységhez kapcsolt műveletvégzés.</p>	<p>Cselekedtetés.</p> <p>Számkártyák. Korongok. Műveleti kártyák.</p>	<p>Matematikai műveletek sorrendjének és technikájának biztos kialakítása. Technika rögzítése. Műveleti sorrend színnel való megsegítése. Számkép rögzítése.</p> <p>Forrás: Számház: Tálás Józsefné: Számolás 2. – melléklet felhasználásával saját készítésű, számképek és a műveletkártyák saját szerkesztésű és készítésű.</p>	
<p>B: 5'</p>	<p>B.) A következő feladatban fordítva fogsz dolgozni! Mutatok egy műveletet a számház segítségével, amit az előtted lévő műveleti kártyákból kell kiválasztani, hogy melyik műveletet mutatom!</p> <p>Leteszem eléd, tedd mellé a megfelelő műveleti kártyát. Ellenőrizzük, esetleg javítjuk, és aztán adom a következőt!</p>	<p>Inverz műveletek eszközzel. Figyelem, gondolkodás. Műveletek képi rögzítése és a hozzá tartozó műveleti kártya kiválasztása.</p>	<p>Művelet kártyák. Számház. Korongok.</p>	<p>A matematikai műveletek számképről műveletre való leképezése, színnel való megsegítéssel.</p>	

					
<p>C: 5*</p>	<p>C.) A következő feladatban ismét műveleti kártyákat adok neked, de itt már nem segítenek a színek!</p> <div style="border: 1px solid black; padding: 5px; margin: 10px 0;"> $5 + 2 =$ $4 + 3 =$ $4 + 2 =$ $0 + 7 =$ </div> <p>Végezd el a műveletet a számház és a korongok segítségével, ha megvan az eredmény tedd a művelet mellé a számkártyát, onnan fogom tudni, hogy készen vagy!</p> $3 + 2 =$ $1 + 3 =$ $2 + 3 =$ <p>Ha kiraktad a számházban a műveletet, tedd oda az eredményt! Ellenőrizzük, ha kell, javítjuk és adom a következő feladatot!</p>	<p>Az előző feladat színnel való megsegítése nélkül. Matematikai műveltség a gyermek egyéni képességeihez mérten, - a művelet megsegítése. Tevékenységhez kapcsolt műveltség.</p>	<p>Cselekedtetés. Számkártyák. Korongok. Műveleti kártyák.</p>	<p>Matematikai műveletek sorrendjének és technikájának biztos kialakítása. műveleti sorrendek színnel Technika rögzítése. Műveleti sorrend színnel való megsegítése. Számkép rögzítése.</p> 	
<p>4. 5*</p>	<p>A sok feladat után elutazunk! Hiszen az óra elején megnyerted a lottónyereményt! Hova utazzunk? (Olaszországba) A játék neve: HOTELPORTÁS. Egy szállodába foglaltam neked szobát, én leszek a Hotel portása! Nálam vannak a szobafoglalások, neked kell mindenkinek szobát foglalni!</p> <p>Ebben a Hotelben 10 szoba van. Mondd a szobaszámokat, én adok hozzá kulcsot. Ha már lefoglaltad a szobát – a játéknak vége, viszont ha minden szobát ügyesen lefoglalod, ingyen lesz a szállás! <i>Indulhat a foglalás?</i></p> <div style="text-align: center;"> 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. </div> <p>Bármilyen sorrendben mondani kell a számokat – ha már elhangzott a szám, a játéknak vége! pl. <u>5</u>, 3, 8, 2, 7, <u>5</u>...vége. Ha minden számot egyszer mondott – a szállás ingyenes! pl. 3, 5, 2, 9, 4, 1, 8, 10, 6, 7.</p>	<p>Számemlékezet Gondolkodás. Figyelem. Számok helyének biztos tudása.</p>	<p>Feladatlap 1-10 számokkal, ami nálam van és lehúzom azt a számot, ami elhangzott.</p>	<p>Számok biztos tudásának játékos gyakorlása. A cél – bár virtuális – mégis ösztönző a figyelemre. (20-as számkörben is megpróbálhatjuk)</p>	
<p>5.</p>	<p>Most pedig kártyázni fogunk!</p>	<p>Számképek</p>	<p>Cselekedtetés.</p>	<p>Számképek 1-5-</p>	

6'	<p>A játék neve: <i>FLASH</i>.</p> <p>A játékszabály az, hogy adok neked 3 kártyalapot, a többi lapot kettéosztva középre teszem, ahogy fogod a lapod, innen lehet húzni, mindig 3 lap lehet a kezében.</p> <p>Egy lapot leteszek, erre lehet rakni a kezében lévő lapokból úgy, hogy vagy színben, vagy mennyiségnek vagy formának egyeznie kell. Egyszer te raksz, ha van lap a kezében ami jó, aztán pedig én.</p> <p>Az nyer, akinek hamarabb elfogynak a lapjai!</p>	<p>játékos gyakorlása.</p> <p>Szín - forma - mennyiség egyeztetése 5-ös számkörben.</p> <p>Gyorsaság, döntés meghozatala.</p> <p>Mennyiségek többféle formában való megjelenítése, számkép biztos tudásának játékos gyakorlása.</p>	<p>Kártyalapok:</p> 	<p>ig többféleképpen való megjelenése.</p> <p>Mennyiségállandóság játékos kialakítása.</p> <p>Gyors megfigyelés, döntés.</p> <p>Kártyalapok forrása: Saját szerkesztésű, készítésű, laminált lapok.</p>	
6. 4'	<p>Befejezés:</p> <p>Eszközök elpakolása.</p> <p>Önértékelés, értékelés.</p> <p>Melyik feladat tetszett a legjobban?</p> <p>Melyik feladatban voltál szerinted a legügyesebb?</p>	<p>Önértékelés.</p> <p>Emlékezet.</p> <p>Ítéletalkotás.</p>	<p>Beszélgetés.</p>	<p>Reális énkép kialakítása.</p> <p>Önbizalom növelése.</p> <p>Megbeszéljük, melyik feladatot kell még gyakorolni.</p> <p>Óra közbeni folyamatos ellenőrzés, értékelés mellett az óra végén összesítés és egész órai munka értékelése.</p>	